

Het *AST* als *collector's item*

Meneer Kleefsman stencilde eigenhandig op een Gestetner-machine de eerste afleveringen van het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, in het jaar 1974. Hij was de conciërge van het Sociologisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam en gewend aan het op die manier vermenigvuldigen van teksten. Stencilen is een eenvoudige manier van het maken van meer afdrucken van een met een typemachine getikte tekst op speciaal geprepareerde vellen. De stencilinkt wordt aangebracht op een zijden doek om een trommel, de inkt wordt door de gaten geperst die de hamertjes van de schrijfmachine op het stencilvel hebben gemaakt en met elke omwenteling van de trommel wordt een afdruk op een vel papier gemaakt. Het is een eenvoudig, goedkoop procédé, en iedereen die iemand iets wilde meedelen en geen geld had voor echt drukwerk gebruikte het. Docenten, actievoerders, redacteurs van schoolkranten, en dus ook de redactie van het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*. Bij Athenaeum en Van Gennep, vlak bij de Oudemanhuispoort en vlak bij het Sociologisch Instituut, waren stapels gestencilde boekjes, tijdschriften en pamfletten te koop. Het *AST*, zoals het nieuwe blad al snel werd afgekort, kostte aanvankelijk twee gulden vijftig, was uitgevoerd op A4-formaat, met een heel eenvoudig omslag en was een instant succes.

1
AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH
TIJDSCHRIFT
eerste jaargang nummer 4

INHOUDSOPGAVE	1
1. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
2. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
3. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
4. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
5. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
6. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
7. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
8. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
9. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
10. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
11. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
12. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
13. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
14. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
15. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
16. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
17. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
18. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
19. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
20. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
21. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
22. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
23. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
24. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
25. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
26. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
27. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
28. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
29. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
30. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
31. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
32. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
33. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
34. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
35. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
36. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
37. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
38. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
39. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
40. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
41. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
42. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
43. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
44. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
45. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
46. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
47. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
48. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
49. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
50. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
51. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
52. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
53. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
54. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
55. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
56. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
57. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
58. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
59. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
60. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
61. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
62. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
63. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
64. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
65. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
66. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
67. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
68. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
69. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
70. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
71. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
72. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
73. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
74. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
75. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
76. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
77. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
78. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
79. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
80. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
81. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
82. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
83. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
84. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
85. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
86. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
87. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
88. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
89. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
90. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
91. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
92. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
93. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
94. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
95. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
96. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
97. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
98. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
99. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1
100. AMSTERDAMS SOCIOLOGISCH TIJDSCHRIFT	1

amsterdams
sociologisch
tijdschrift

social sciences
festival in amsterdam:
overzichtsartikel van
p. van ten have

interviews:
david maclellan en
paul wallon over marx

david silverman over
fenomenologie

robert knegt
jerónimo de bosch
herpex: ofwel het
remmend effect van
de goddelijke-
maatschappelijke
ordening

george berger
paul feyereabend's
anarchistische
epistemologie

louls boon
goudsblom, elias en
de pretenties van
een perspectief

polemiekt tussen
anton c. rijkerveld
en harry kunenman

2de jaargang nr 1

Louis A. Brown

[illegible][illegible]

Wat Elias betreft wil ik voornamelijk stelling nemen met betrekking tot een Griestal artikel(en)l. Een reden daarvoor is dat daarvan al sprake is bekrachtigen zal. Verder betreft het hier eenentwintig jaar geleden, toen er nog geen wetenschappelijke problemen in aangehouden en mijn kritiek op de Balans had binnen hetzelfde gebied. Tenslotte geloof ik dat zij representatief mocht worden voor Elias' werkwijze. Met hij in deze artikelen zeer over wetenschappelijkheid is

– in plaats van onderstreept, zoals daarvoor. En dat allemaal door heel eenvoudig het ene bolletje uit de machine te halen, en het andere bolletje erin te zetten. Danielle Bourgois was verantwoordelijk voor de technische verzorging, en het *AST* verscheen niet langer op A4-formaat, maar op boekformaat, half zo groot.

Alle stukken die werden aangeleverd, moesten overgetypt worden, op die IBM, en vervolgens naar de drukker gestuurd, die er een handzaam boekje van maakte, dat de redactie dan naar de abonnees verstuurde, per plaats en wijk gesorteerd. De nieuwigheid, adressen naar postcode in te delen, dateert van 1978, net nadat Wolters-Noordhoff in Groningen vanaf jaargang 4, nummer 3 de redactie had verlost van alle administratieve werk dat het zelf uitgeven van een tijdschrift met zich meebrengt. Aan het uiterlijk van het blad veranderde voorlopig niets, en het binnenwerk werd nog meer dan tien jaar op dezelfde IBM getypt. Lange tijd deed Corneliëke Lagerwaard dat, tot ze in de loop van de jaren tachtig werd opgevolgd door Els Vogt. Verandering is te zien aan het omslag. Schoorvoetend had de redactie ermee ingestemd dat vanaf de negende jaargang het epitheton ‘Amsterdams’ uit de titel werd verwijderd. Wolters-Noordhoff hoopte dat daarmee een breder publiek zou worden aangesproken. De uitgever wilde natuurlijk meer abonnees dan de 900, die het (A)ST in de jaren tachtig had. De nieuwe naam, *Sociologisch Tijdschrift*, wilde niet wennen, en haalde al evenmin nieuwe abonnees binnen.

Jaargang 15 kreeg een nieuw omslag, en de oude naam *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* prijkte daar weer op. Het meest spectaculair was het binnenwerk veranderd. Het AST had een computer aangeschaft, betaald door Wolters-Noordhoff. In die tijd hadden pc's zachte schijfjes, die in de wandeling floppies werden genoemd. Auteurs leverden stukken nog altijd getypt aan, nog maar een enkeling bezat een eigen personal computer. Els Vogt tikte de stukken dan opnieuw uit, om ze vervolgens op te maken met een bijzonder ingewikkeld programma, Pagemaker. Alle wijzigingen in de opmaak moesten worden aangebracht door het intikken van lange codes, echt gebruiksvriendelijk was het niet, maar het resultaat was prachtig, alsof het echt zetwerk was. En ten slotte ging Els met een floppy naar een van de weinige bureaus die in die tijd beschikten over een laserprinter. De meeste printers waren in die tijd matrix-printers, die met veel geraas de letters opbouwden uit betrekkelijk grove punten, en dat was natuurlijk niet mooi genoeg. De geprinte tekst ging vervolgens aangetekend naar Wolters-Noordhoff in Groningen, waar Willy Broekema ervoor zorgde dat het blad werd gedrukt en verzonden.

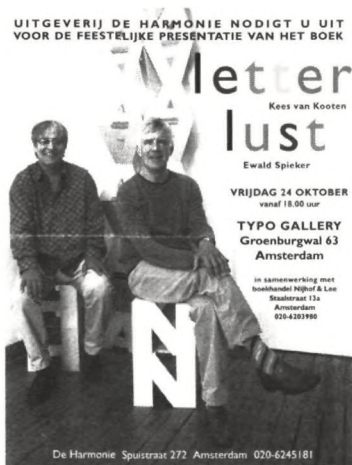

De redactie van het *AST* in 1997. Van links naar rechts Geert de Vries, Johan Heilbron, Christien Brinkgreve, Kees Bruin, Nico Wilterdink, Bart van Heerikhuisen, Kitty Roukens en Bernard Kruithof. Naar een idee van Abram de Swaan, die in het jubileumnummer van het *AST* *Mensen kijken* (1998, 25 (1): 9-11) uitlegde waarom hij op het idee kwam de redactie te laten poseren als ooit de redactie van het literaire blad *Renaissance* door Henri Fantin-Latour in 1872 geschilderd werd. (Foto: Carla Schoo, Amsterdam 1997)

Wolters-Noordhoff stimuleerde de redactie om themanummers te maken. In 1988 verscheen *Door het volk gedragen*, over koningshuizen. De ontwerpafdeling van Wolters-Noordhoff maakte voor dit themanummer, en voor de hele verdere reeks van de jaarlijks verschijnende boekuitgaven bijzondere omslagen.

Hoe goedkoop de redactie en de uitgever de productie van het *AST* ook probeerden te houden, een sluitende exploitatie bleek steeds moeilijker. Het aantal abonnees daalde in de loop van de jaren negentig van een kleine duizend naar vijfhonderd, maar de kosten stegen. Dus besloten uitgever en redactie in 2000 om uit elkaar te gaan. Elke commerciële uitgever, zo dacht de redactie, zou het moeite kosten winst te maken, maar we zouden ook zelf als uitgever kunnen optreden en daarmee veel geld besparen. De Stichting Amsterdams

Sociologisch Tijdschrift werd nieuw leven ingeblazen, Kitty Roukens trad op als uitgever en het AST kon in eigen beheer en voor dezelfde abonnementsprijs verder gaan. De computertechnologie maakte het mogelijk om de productie-kosten betrekkelijk laag te houden. Artikelen hoefden niet helemaal opnieuw overgetikt te worden – ze kwamen per floppy of via e-mail binnen, en hoefden alleen nog maar opgemaakt te worden. Els Vogt was opgevolgd door Ellen Piekaar, en die weer door Evelyn de Wijs, in het colofon aangeduid als producent. Dat opmaken is, ook in de geautomatiseerde eenentwintigste eeuw, meer werk dan het lijkt, overigens. Aan een gemiddeld nummer ben je snel veertig uur kwijt, vanaf het binnenhalen van de stukken, tot het zo foutloos mogelijk uitdraaien van de laserprint – of, recenter, het downloaden van het bestand van zo'n 3 Megabyte op een dikke flop, dat de drukker invoert in de offset pers.

De zelfstandigheid van het AST in 2001 was een goede gelegenheid om een nieuw ontwerp voor het binnenwerk te laten maken door Hanneke Kossen. Sinds die tijd gebruiken we een mooie, prettig leesbare letter, de Minion. En voor het buitenwerk vonden we een heel bijzondere typografisch kunstenaar, Ewald Spieker uit Amsterdam. Voor elk nummer maakt hij een nieuw omslag, dat lijkt op het vorige, maar weer net even anders is. Hijzelf ziet de vrolijk gekleurde blokken en balken die hij gebruikt als boekenkasten en ruggen van boeken. Spieker is al dertig jaar bezig met zijn unieke werk, waarin letters en

cijfers het uitgangspunt vormen voor bijna abstracte drukwerken. Daarnaast maakt hij ook driedimensionale objecten. Wie voor het eerst de ampersant (het &-teken) gebruikt ziet als een schommelstoel voor kinderen, uitgevoerd in stevig multiplex, kan niet anders dan nieuwsgierig worden naar de rest van zijn werk.

Spieker was in Nederland geheel ten onrechte relatief onbekend, totdat Kees van Kooten zijn werk ontdekte en samen met hem *Letterlust* uitbracht, in 2003 uitgegeven door De Harmonie. Onder kenners over de hele wereld wordt Spieker beschouwd als van hetzelfde niveau als de Gronings typografische kunstenaar Werkman. Het is dan ook niet gewaagd te voorspellen dat de omslagen van het Amsterdams Sociologisch Tijdschrift vanaf jaargang 28 nummer 1, *Ongekende meesterwerken*, tot en met de allerlaatste jaargang 31 – de aflevering die u nu vasthoudt – *collector's items* worden voor iedereen die van typografie en ontwerpen houdt. Bewaar uw jaargangen goed – niet alleen de omslagen, maar ook de artikelen zijn, zoals *Het Beste* dat placht uit te drukken, van blijvend belang.

